

Guia d'aprenentatge
Pedagogia comunitària
(6 ECTS)

Any acadèmic 2011-12

Semestre: 2on Curs: 2on

Grau en Educació Social

Mòdul D: Intervenció socioeducativa en contextos no formals i informals

Matèria: Animació sociocultural i educació en el lleure

Professora: Dra. Txus Morata Garcia

1.- Presentació de l'assignatura

Aquesta assignatura et permetrà comprendre la importància de les xarxes formals (tercer sector, associacionisme, moviments socials, etc) i les xarxes informals per a la solució de les necessitats de les persones. Les persones no cobreixen les seves necessitats només amb l'Estat de Benestar, la seva família o el mercat (intercanvi mercantil) sinó que ho fan gràcies a la presència del teixit social, a la presència d'una societat civil i una iniciativa social forta que vetlli i es compromet amb la societat de manera altruista. En aquesta assignatura partim que l'associacionisme, l'agrupació per interessos, el treball voluntari per la comunitat són elements claus, no només per a la cobertura de necessitats personals sinó també per a la transformació de la societat en clau de progrés i justícia social. I tu, com a educador social, que hi tens a fer davant aquest sector? Precisament per crear o reactivar aquestes xarxes, per incentivar el voluntariat, per incentivar a la corresponsabilització i a la participació ciutadana fa falta l'animació sociocultural (ASC) i l'acció comunitària.

Entre la persona i l'Estat de Benestar hi ha l'espai de l'organització ciutadana i aquesta, lògicament, no sempre neix sola i es pot incentivar de manera intencional des de l'educació social. Animar a la participació, animar a l'organització col·lectiva i fer-ho amb mètode i rigor és, en definitiva, l'objectiu de la pedagogia comunitària.

Es requereixen, per tant, intervencions educatives que poden ser fetes tant per voluntaris com per diferents professionals de l'acció social però sempre amb els objectius d'afavorir la participació dels ciutadans en el camí d'aconseguir millores socials i culturals.

La pedagogia comunitària contribueix a desenvolupar nous paradigmes d'actuació en una societat complexa, on els infants, els joves, els adults, la gent gran i les persones en situació de desavantatge social son considerats subjectes actius amb capacitat per a participar en la societat i d'exercir drets civils i polítics.

L'assignatura Pedagogia Comunitària vol oferir-te els elements necessaris per poder analitzar els factors socials i culturals que incideixen en l'acció educativa i, també, a saber aplicar metodologies i tècniques pròpies de la intervenció comunitària aplicades a diferents contextos (segons sectors de població, àrees d'actuació, etc).

Pel que fa a l'anàlisi de la intervenció comunitària descobriràs diferents models de treball i les pràctiques socioeducatives que se'n deriven, alhora que la concepció del professional que hi ha rere cada model. També podràs aproximar-te i aprofundir en la importància que adquireix, en la intervenció socioeducativa, l'acció comunitària i la pràctica de la participació per tal de desenvolupar processos de promoció i d'incorporació social actius tant per part de les persones com dels grups que es troben en situacions de dificultat social com de la ciutadania en el seu conjunt.

Farem un anàlisi de l'acció comunitària des de les diferents perspectives i aspectes que la configuren (intervenció comunitària, organització de la comunitat, dinamització comunitària, assistència comunitària, suport social i ajuda mútua, mediació comunitària) així com també la seva relació amb l'educació social. En aprofundirem, també a conèixer i valorar diferents programes i mètodes d'acció comunitària i de promoció de la participació social des de la perspectiva del desenvolupament i l'activació de la ciutadania

Els objectius que es pretenen assolir en aquesta assignatura obeeixen a la necessitat de comprendre, d'una banda, el significat i l'abast del concepte desenvolupament comunitari i de pedagogia comunitària, tenint en compte la complexitat d'aquests conceptes i les connotacions implícites en la seves definicions. Per altre, conèixer també quins són els principis i els elements fonamentals que es troben en la base de l'acció comunitària per a entendre'n el sentit i la finalitat de la mateixa. I en tercer lloc, ser capaç d'identificar els actors que participen en l'acció comunitària i les seves relacions.

Els continguts de l'assignatura s'estructuren segons 3 grans mòduls. El primer d'ells fa referència al concepte i les dimensions de la pedagogia comunitària des d'una perspectiva complexa i dinàmica.

El segon mòdul aborda els aspectes metodològics i tècnics de la intervenció comunitària i, finalment, en el mòdul tercer s'analitza i s'aprofundeix en els diferents actors, programes i espais de l'acció comunitària

2.- Competències a desenvolupar

- Identificar els diferents llocs que generen i possibiliten el desenvolupament de la sociabilitat, la circulació social i la promoció social i cultural
- Conèixer i identificar les diferents xarxes socials i comunitàries, formals i informals, que hi ha dins dels territoris i en diferents contextos.
- Avaluar, dissenyar i implementar programes i processos de participació social i de desenvolupament comunitari
- Conèixer i analitzar programes de pedagogia i acció comunitària identificant els factors que els configuren.
- Saber aplicar correctament les metodologies i tècniques pròpies de dinamització sociocultural segons contextos i necessitats

3.- Continguts

Mòdul 1. Concepte i dimensions de la pedagogia comunitària

Unitat 1. Pedagogia comunitària: un concepte complex

- Aproximació al concepte de comunitat
- Relacions entre acció comunitària i altres conceptes: organització de la comunitat, desenvolupament comunitari, animació sociocultural, gestió cultural, etc
- Dues pedagogies significatives en l'acció comunitària: la pedagogia de l'alliberament de P.Freire i la no directivitat de C. Rogers.

Unitat 2. Objectius i principis bàsics de la pedagogia i de l'acció comunitària

- La dimensió política i social de la pedagogia comunitària
- El valor socioeducatiu i pedagògic de l'acció comunitària

Mòdul 2. Aspectes tècnics i metodològics de l'acció comunitària

Unitat 1. Metodologies i tècniques en l'acció comunitària

- La dinamització sociocultural (ASC): tecnologia i praxis social
- Investigació Acció-Participativa
- El treball en xarxa i el treball integrat.
- Avaluació i diagnòstics comunitaris

- La gestió participativa: estratègies i tècniques de motivació, comunicació, resolució de conflictes i d'organització participativa.

Unitat 2. Planificació de les fases i el procés d'acció comunitària

- Fase inicial de desenvolupament de la corresponsabilitat i avaluació inicial
- Fase de desenvolupament
- Fase de tancament

Mòdul 3. Actors, espais i programes de l'acció comunitària

Unitat 1. Els actors: rols, funcions i responsabilitats

- Les administracions públiques
- Els agents socials i econòmics del territori
- La ciutadania
- Els professionals/tècnics

Unitat 2. Espais i programes

- Segons sectors de població: infants, joves, adults, gent gran i persones amb dificultats socials
- Segons abast territorial: ciutat, poble, barri, etc...
- Segons àrees d'actuació: cultura, oci, salut, participació, escola, etc...
- Segons tipologia de programes: plans de desenvolupament comunitari, projectes de participació ciutadana, polítiques culturals, etc...

4.- Resultats de l'aprenentatge

Al final del procés l'estudiant mostrarà les següents evidències de les competències desenvolupades:

- Serà capaç d'elaborar propostes tècniques de treball comunitari
- Tindrà coneixement i destreses per l'aplicació de metodologies i tècniques de dinamització comunitària
- Es capaç d'avaluar i proposar noves accions i programes d'acció comunitària aplicades a diferents sectors de població, territoris i àrees d'actuació.
- Sap descriure en què consisteix la pedagogia comunitària i els conceptes relacionats amb aquesta modalitat d'intervenció.

- Analitza els factors i causes que determinen els processos grupals i comunitaris.
- Compara i valora els diferents models d'acció comunitària
- Identifica els criteris que aporten informació sobre els diferents processos i fases de l'acció comunitària
- Sap valorar els límits i els avantatges dels diferents actors que intervenen en els processos de la pedagogia comunitària
- Sap identificar i aplicar els elements fonamentals de la metodologies i tècniques de l'acció comunitària.
- És capaç d'argumentar la diversitat d'aspectes de l'acció comunitària i la seva relació amb l'educació social.
- Enumera correctament les principals característiques de la participació social i del desenvolupament comunitari des de la perspectiva de la incorporació social de les persones en situació de dificultat social.
- Coneix els mètodes i les fases per desenvolupar processos de treball comunitari i en xarxa.

5.- Metodologia

5.1.- Activitats del professor:

- Presentar els aspectes centrals de cada tema i establir un marc conceptual de treball
- Realitzar sessions de treball en grup on es desenvoluparan activitats de comprensió, reflexió i anàlisi dels continguts, mitjançant diversos elements formatius
- Proposar articles o casos a l'ecampus virtual per tal de poder aplicar els coneixements a situacions concretes de la pràctica professional.
- Guiar la discussió i l'anàlisi de casos
- Orientar el procés d'aprenentatge mitjançant tutories individualitzades o de petit grup que tenen per objecte clarificar dubtes i/o fer el seguiment del treball que vagi fent cada estudiant.

5.2.- Activitats dels estudiants:

- Analitzar, personalment i en grup, textos, mapes conceptuals, visionat de documents, anàlisi d'experiències i bones pràctiques que es porten a terme en el territori
- Afrontar situacions simulades mitjançant l'aprenentatge basat en problemes,
- Elaboració de petits projectes i activitats, entrevistes a professionals, casos pràctics etc. on es relacionaran els conceptes teòrics amb la realitat de la professió i dels problemes socials actuals.
- Analitzar i avaluar pràctiques d'èxit d'acció comunitària en diferents contextos i àrees d'actuació
- Participar en taules rodones i xerrades que realitzaren diferents experts
- Complementar el treball presencial amb l'entorn virtual. Els diferents documents, materials, textos, esquemes, etc que siguin necessaris per treballar a classe, estaran disponibles en aquest espai virtual perquè l'estudiant pugui preparar les sessions presencials (portar un text llegit, un esquema preparat, etc). L'entorn virtual és també un espai de treball (no només de consulta de materials) dins del qual es podran desenvolupar debats, fòrums o anàlisi de materials que hagin estat presentats a classe. En qualsevol cas, l'estudiant ha de tenir present que el treball de l'assignatura no s'esgota a l'aula i que només amb l'assistència a classe no serà suficient per superar l'assignatura.

6.- Bibliografia i recursos

Obligatòria:

- Bauman, Z. (2003). *Comunidad. En busca de la seguridad en un mundo hostil*. Madrid: Siglo XXI.
- Carmona, M.; Rebollo, O. (2009). *Guia operativa d'acció comunitària*. Acció Social i Ciutadania. Ajuntament de Barcelona
- Llena, A. i Ucar, X. (Coord.) (2006). *Miradas y diálogos en torno a la acción comunitaria*. Barcelona: Graó

Complementària:

- Barbero, J.M. i Cortés, F. (2006). *Trabajo comunitario. Organización y desarrollo social*. Madrid: Alianza.
- Bauman, Z. (2006). *Vida líquida*. Barcelona: Paidós Ibérica.
- Bauman, Z. (2007). *Miedo líquido. La sociedad contemporánea y sus temores*. Barcelona: Paidós.

- Carmona, M. i Rebollo, O. (Coords.). (2009). *Guia operativa d'acció comunitària. Barcelona:Acció Social i Ciutadania*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Casas, F. (2007). "La participación social de la infancia: Ventajas personales y beneficios colectivos". En *IV Encuentro la ciudad de los niños*. Madrid: Acción Educativa.
- Fundación Kaleidos.red (2003) *Plan estratégico y participación. Equipamientos municipales de proximidad*. Gijón: Ediciones Trea.
- García Fuster, E. (2000). *Apoyo social en la intervención comunitaria*. Madrid: Paidós Ibérica.
- García Roca, J. (2004). *Políticas y programas de participación social*. Madrid: Síntesis
- Green, P. G. i Haines, A. (2002). *Asset building and community development*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Herrera, M. i Castón, P. (2003). *Las políticas sociales en las sociedades complejas*. Barcelona:Ariel.
- Hart, R. (2001). *La participación de los niños en el desarrollo sostenible*. Barcelona. UNICEF, PAU.Education.
- Llena, A., Parcerisa, A., i Úcar, X. (2009). *10 ideas clave. La acción comunitaria*. Barcelona: Graó.
- .
- Marchioni, M. (2006). *Cambio social, crisis del estado social y participación de la ciudadanía*. Madrid: Instituto Marco Marchioni. Comunidad, participación y desarrollo
- Martí, J., Pascual, J., i Rebollo, O. (Coords.). (2005). *Participación y desarrollo comunitario en medio urbano: experiencias y reflexiones*. Madrid: Iepala; Cimas.
- Morata, MJ. (2009). *De la Animación sociocultural al desarrollo comunitario: su incidencia en el ocio*. Tesis doctoral no publicada, Universitat de Barcelona, Barcelona.
- Morata, MJ. (1997). Animación Sociocultural y desarrollo comunitario. Dins J.Trilla (coord.). *Animación sociocultural. Teorías, programas y ámbitos*. (p.297-303). Barcelona: Ariel
- Mattessich, P. i Monsey, M. (2004). *Community building. What makes it work*. Sant Paul, MN:Wilder Foundation.
- Navarro, S. (2004). *Redes sociales y construcción comunitaria. Creando (con) textos para una acción social ecológica*. Madrid: CSS.

- Nogueiras, L. M. (1996). *La práctica y la teoría del desarrollo comunitario. Descripción de un modelo*. Madrid: Narcea.
- Puig, J.M. (2004) "Tres preguntas acerca de la educación para la ciudadanía". *Aula*, 129, p. 39-42
- Puig, J.M.; Martín, X.; Escardíbul,S.; Novella,A. (1997) *Com fomentar la participació a l'escola.Propostes d'activitats*. Barcelona: Graó
- Rebollo, O. (2001) *La participación ciudadana no se improvisa: bases político-metodológicas para la participación*. Barcelona: UAB
- Subirats, J. (2007). L'educació social com a generadora de participació i ciutadania. El paper de l'educació en el lleure. Dins *Congrés Perspectives de l'educació en el lleure*. Barcelona: Fundació Pere Tarrés
- Subirats, J. i Albaigés, B. (2006). *Educació i comunitat: reflexions a l'entorn del treball integrat dels agents educatius*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Trilla, J. (coord.) (1997). *Animación sociocultural. Teorías, programas y ámbitos..* Barcelona: Ariel
- Tonucci, F. (2004) *Quan els infants diuen PROU*. Barcelona: Graó
- Tommasoli, M. (2003). *El desarrollo participativo. Análisis sociales y lógicas de planificación*. Madrid: Iepala Ediciones
- Touraine, A. (2005). *Un nuevo paradigma para comprender el mundo de hoy*. Barcelona: Paidós.
- Zúñiga, R. (2004). *Evaluación de la acción social. Autonomías y solidaridades*. Mont-real: Escola de Treball Social.

7.- Sistema d'avaluació

7.1.- Activitats o instruments d'avaluació

1. *Elaboració de treballs a l'aula*. Durant el curs, com a mínim es realitzaran les següents activitats/treballs a classe.
 - Anàlisi de la pel·lícula *Buscando a Eric* (2009) de Ken Loach per identificar els factors i aspectes bàsics de l'acció comunitària. *Data de lliurament: 9 de febrer de 2012*
 - Anàlisi comparatiu de la diversitat de models i pràctiques de pedagogia comunitària aplicats a diferents sectors de població, a partir d'experiències d'èxit. *Data de lliurament: 14 de febrer de 2012*

- Exercicis de comprensió i d'anàlisi de continguts: estudi de casos i realització de mapes, etc. El desenvolupament detallat d'aquestes activitats així com la data de lliurament d'aquests exercicis s'aniran presentant a classe.
- Anàlisi crític i valoratiu destacant les idees clau de les aportacions realitzades per les persones que han participat en xerrades i/o taules rodones dins de l'aula. *Data de lliurament: 24 d'abril de 2012*

2. Dos itineraris d'avaluació continuada:

Opció A

- Treball escrit sobre un tema acadèmic: elaboració d'un document tècnic a partir d'articles i/o documents (1000-1500 paraules). *Dates de lliurament: 26 d'abril 2012 (1,5 punts)*
- L'alumne haurà de participar en un fòrum que possibilitarà l'intercanvi d'opinions i l'anàlisi d'una temàtica transversal de l'assignatura, concretament sobre actors, programes i espais de l'acció comunitària. *Data de realització: del 19 d'abril fins el 3 de maig 2012 (1/2 punt)*
- Treball en grups i exposició oral dels resultats obtinguts a partir de les entrevistes realitzades a diferents professionals i de l'observació fet a diferents programes i experiències sobre acció comunitària. Debat posterior sobre els límits i les possibilitats de cadascun d'aquests models. Aquesta activitat requerirà el seguiment tutorial per part del professor/a per a la seva preparació. *Data de lliurament del treball escrit: 10 de maig de 2012 (3 punts)*

Opció B

- Treball en grups i exposició oral dels resultats obtinguts a partir de les entrevistes realitzades a diferents professionals i de l'observació fet a diferents programes i experiències sobre acció comunitària. Debat posterior sobre els límits i les possibilitats de cadascun d'aquests models. Aquesta activitat requerirà el seguiment tutorial per part del professor/a per a la seva preparació. *Data de lliurament del treball escrit: 10 de maig de 2012 (3 punts)*

- Treball recerca Pedagogia Comunitària-Grup ASOC: realització d'una transcripció i/o anàlisi documental i participació en dos reunions de treball del grup. *Dates a concretar. (1 punt)*
- Elaboració d'un treball de reflexió on es relacioni els contingut teòrics de l'assignatura amb el procés d'aprenentatge dut a terme pels alumnes. *Data de lliurament del treball escrit: 03 de maig de 2012 (1 punt)*

3. *Participació en fòrums virtuals.*

- Quan una temàtica tractada a classe ho requereixi, es podrà estendre el debat sobre la mateixa a l'espai virtual. En aquest segon cas, es fixaran els criteris de participació (amplitud dels missatges i període que es mantindrà obert el debat).

4. *Prova final:* es realitzarà una prova final que confirmi l'assoliment dels resultats d'aprenentatge que s'esperen de l'assignatura.

7.2.- Criteris d'avaluació

Ponderació: 50% les activitats d'avaluació continuada i 50% prova final.

Per als *estudiants d'itinerari adaptat*, l'exposició de les activitats que es fan presencialment a l'aula serà substituïda per un debat en un fòrum específic. També hauran de lliurar per escrit els diferents documents que s'hagin elaborat per a la preparació de les exposicions i mantenir una comunicació mitjançant la realització de tutories presencials i el correu electrònic amb el professor/a que asseguri un adequat seguiment del procés de l'estudiant.